

Pad Keynesijanizma i uspon neoklasičnog liberalizma

Radić, Ante

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:217923>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

Ante Radić

Pad keynesijanizma i uzdizanje neoklasičnog liberalizma

Završni rad

Pula, 2015.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

Ante Radić

Pad keynesijanizma i uzdizanje neoklasičnog liberalizma

Završni rad

JMBAG: 1358-E, redovni student

Studijski smjer: Ekonomija

Predmet: Povijest ekonomske misli

Mentor: Doc. dr. sc. Daniel Tomić

Pula, veljača 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisan _____, kandidat za prvostupnika poslovne ekonomije (ekonomije) ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, _____

Student

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Povijest uspona keynesijanizma	3
2.1. Lik i djelo J. M. Keynesa	3
2.2. Velika Depresija 1929. - 1933.	5
2.3. „New Deal“	7
2.4. Ugovor iz Bretton Woodsa	8
2.5. Razlike između klasične teorije i Keynesove Opće teorije	9
2.5.1. Prva pretpostavka klasične teorije i Keynesov odgovor	10
2.5.2. Druga pretpostavka klasične teorije i Keynesov odgovor	10
2.5.3. Treća pretpostavka klasične teorije i Keynesov odgovor	11
2.6. Životna sila („animal spirit“) i neizvjesnost	12
2.7. Preferencija likvidnosti i zamka likvidnosti	13
2.8. IS-LM model	15
2.9. Državni intervencionizam	16
3. Povijest pada keynesijanizma	18
3.1. Monetarizam kao odgovor Keynesu	18
3.2. Pad keynesijanizma i uspon monetarizma	19
3.3. Nova klasična makroekonomija	23
3.4. „Povratak Keynesa“	25
4. Zaključak	28
5. Literatura	29
6. Popis slika	31
Sažetak	32
Summary	33

1. Uvod

S Johnom Maynardom Keynesom, jednim od najvećih ekonomista dvadesetog stoljeća, upoznat ćemo se kroz završni rad koji nosi naslov „Pad keynesijanizma i uspon neoklasičnog liberalizma“. Cilj završnog rada je obuhvatiti razvoj ekonomske misli J. M. Keynesa kroz povijest i razvoj različitih škola ekonomske misli koje se pojavljuju kao odgovor na keynesijansko shvaćanje ekonomije. U radu će se prikazati povijesni okviri u kojima je nastala ekonomska misao J. M. Keynesa, nemogućnosti teorije J. M. Keynesa da riješi probleme koji su se pojavili u ekonomiji 70-ih godina 20. stoljeća i razvoj različitih teorija koje su nastale kao odgovor na stanje ekonomije 70-ih godina. Svrha ovoga rada je prikazati temeljne razlike u shvaćanju ekonomije između Keynesa i klasičnih teoretičara do kojih je došlo zbog izbijanja Velike Depresije 1929. godine. Velika Depresija je otkrila sve slabosti klasične teorije koje je Keynes iskoristio i iz koje je razvio novu ekonomsku teoriju. Keynes je razvio novu sistematizaciju uz pomoć koje je bilo moguće objasniti pojave koje su se događale u gospodarstvu za vrijeme krize te je razvio alate odnosno mjere uz pomoć kojih se ta kriza mogla prevladati. Na temeljima njegove ekonomije razvile su se ostale škole ekonomske misli te je došlo do razvoja ekonomije kao znanosti. Svrha rada je pokazati na koji je način Keynes utjecao na stvaranje ekonomije kao znanosti i koliko je njegov doprinos bio velik.

U radu su korišteni zaključci iz znanstvenih radova, te stručne literature kao i sami radovi Johna Maynarda Keynesa. Metode korištene pri izradi rada su metoda analize i sinteze, zaključivanja te deskripcije.

Rad je podijeljen na četiri osnovna dijela, uvod, „Povijesni uspon Keynesijanizma“, dio koji započinje prikazom lika i djela J. M. Keynesa, „Povijest pada keynesijanizma“ te „Zaključak“ u kojemu su izneseni bitni dijelovi vezani uz tematiku samog rada.

U uvodu su navedeni tema, cilj, struktura rada i metode koje su korištene pri izradi rada. U drugom dijelu pod nazivom „Povijesni uspon keynesijanizma“ koji se sastoji od devet potpoglavlja, cilj je upoznati čitatelja s likom i djelom J. M. Keynesa i njegovim doprinosom razvoju ekonomske misli i stvaranju poslijeratnog ekonomskog poretka. U trećem poglavlju pod nazivom „Povijest pada keynesijanizma“, koje se sastoji od četiri potpoglavlja, cilj je upoznati čitatelja s razlozima pada keynesijanizma, razvojem monetarizma kao odgovora keynesijanizmu i ponovnog povratka keynesijanizma kao odgovora na ekonomsku krizu koja

je 2007. godine 'buknula' na finansijskom tržištu u Americi. Završni dio rada je " Zaključak" u kojem su sumirane sve spoznaje do kojih je došlo u radu. Danas se javlja pitanje može li keynesijanska ekonomija izvući svijet iz krize koja je nastala 2008. godine i zašto se većina ekonomista okreće državnom intervencionizmu kao 'obnovljenom rješenju'.

2. Povijest uspona keynesijanizma

2.1. Lik i djelo J. M. Keynesa

Otac makroekonomije, John Maynard Keynes, rođen 5. lipnja 1883. u Velikoj Britaniji, smatra se najvećim ekonomistom dvadesetog stoljeća. U dobi od 14 godina Keynes dobiva stipendiju na Eatonu, jednoj od najprestižnijih javnih škola u Velikoj Britaniji. Pet godina kasnije, 1902. godine, upisuje Kings College u Cambridgeu. Tijekom studija na Keynesa je uvelike utjecao filozof G. E. Moore¹ (Davidson, 2007) što se da isčitati iz Keynesovih riječi "...pod utjecajem Mooreve metode možete objasniti u šuštni nejasne pojmove uporabom preciznog jezika o tim pojmovima te postavljanjem točnih pitanja..."(Davidson, 2007). U Cambridgeu je bio student jednog od najboljih ekonomista toga vremena, Alfreda Marshalla.

Godine 1906. Keynes prihvaća posao službenika u uredu u Indiji. Iskustvo rada u vladinom uredu imalo je velik utjecaj na njegovu kasniju profesionalnu karijeru. Posao službenika u Indiji napušta 1908. godine zbog mjesta posebnog predavača na Sveučilistu u Cambridgeu. Svoj prvi važniji rad na temu ekonomije objavljuje 1913. godine, pod nazivom „Indijska valuta i financije“ (Sharma, 2002). Do Prvog svjetskog rata, držao je predavanja o novcu, kreditu i cijenama. Tijekom rada u Indiji započeo je raditi na svojoj teoriji vjerojatnosti koju je objavio nakon 1921. godine pod nazivom „Traktat o vjerojatnosti“. The Economist je 1909. godine objavio niz Keynesovih pisama u kojima govori kako su procjene britanskih ulaganja u Indiji preuveličane.²

Posao u Riznici dobiva 1915. godine sa zadatkom da upravlja krizom u vanjskom financiranju vojnog i civilnog uvoza koji su Velikoj Britaniji bili potrebni. Nakon Prvog svjetskog rata objavljuje knjigu „Ekonomске posljedice mira“ (1919.) u kojoj je ponudio objašnjenja problema reparacija koje su proizašle iz rata. Do kraja ljeta 1920. godine knjiga je prodana u više od 100 000 primjeraka i prevedena na desetak jezika. Početkom 1919. godine sa svojim prijateljima osniva fond, a većinu investitora čine njegovi prijatelji iz Bloomsbury grupe³. Spomenuti fond je osnovan da bi iskoristio plivanje valuta nakon rata. Sredinom 1920. godine fond propada zbog promjena na tržištu (Skidelsky, 2011). „Rasprava o vjerojatnosti“ je prvi i

¹ Britanski filozof napisao 1903. godine knjigu Principia Ethica koja je imala velik utjecaj na Keynesa.

² Britanska ulaganja u Indiji.

³ Utjecajna grupa engleskih pisaca, filozofa, intelektualaca i umjetnika. Najpoznatiji članovi su bili V. Wolf, J. M. Keynes, L. Strachey itd.

posljednji važan rad koji je Keynes napisao o matematici, a objavljena je 1921. godine. Iste godine upoznaje svoju buduću suprugu, rusku balerinu Lydiu Lopokovu, s kojom se vjenčao 1925. godine. Knjigu pod nazivom „Traktat o monetarnoj reformi“ objavio je 1923. godine. Keynes se zalagao za sistem stabilnih cijena bez povratka na zlatni standard. Oslanjao se na klasičnu kvantitativnu teoriju novca, tj. njezinu verziju iz Cambridgea, kako bi objasnio na koji se način uspostavlja stabilnost cijena. Međutim, većina je tadašnjih političara i ekonomista vidjela zlatni standard kao mehanizam koji je odgovoran za veliki napredak kapitalizma u 19. stoljeću. U časopisu „The Nation“ 1924. godine, objavljuje kolumnu u kojoj predlaže drastične promjene u rješavanju masivne nezaposlenosti. Prema Davidsonu (2007) „ova kolumna označava početak Keynesovog revolucionarnog pogleda na ulogu države koji bi trebala socijalno korisne stvari kupovati od privatne industrije kako bi stvorila potražnju na tržištu i tako olakšala tjeskobnu nezaposlenost u privatnom sektoru“.

U časopisu „Economic Journal“, jednom od najpoznatijih časopisa iz područja ekonomije, obnašao je dužnost glavnog urednika. Sljedeći Keynesov važan rad je „Rasprava o novcu“, koja je objavljena 1930. godine u dva dijela. Glavna tema Rasprave je razlika između investicija i štednje. Ako su investicije veće od štednje pojavit će se inflacija, a ako je štednja veća od investicija dolazi do recesije.

Na svojoj najvažnijoj knjizi počinje raditi 1932. godine. Prvi nacrt svoje najvažnije knjige „Opća teorija o zaposlenosti, kamatama i novcu“ završava 1934. godine. Sljedeće godine kopije svog nacrta šalje različitim osobama koje izrazito poštuju i s njima detaljno raspravlja kako bi usavršio svoj rad. „Opća teorija o zaposlenosti, kamatama i novcu“ je objavljena 1936. godine. Pojava ove knjige označava početak revolucije u ekonomskoj teoriji koja je poznata pod nazivom keynesijanska revolucija (Sharma, 1998). Knjiga je stvorila potpuno novi pogled na način funkcioniranja ekonomije i pružila objašnjenje o aktivnoj ulozi države u rješavanju neravnoteže na tržištu.

Godinu dana nakon objavljivanja svojeg najvažnijeg djela, Keynes ima ozbiljnih problema sa zdravljem te oboljeva od bolesti koja može biti smrtonosna. Tri godine kasnije, Keynes se potpuno oporavio od bolesti te izdaje knjigu „Kako platiti rat“, koja je prodana u 35 000 primjeraka. Sredinom 1940. godine postaje vladin ekonomski savjetnik te za taj posao ne prima nikakvu naknadu već ga obavlja volonterski. Tokom kasnijih godina postaje zaokupljen raspravama i prijedlozima iz kojih će kasnije nastati Međunarodni monetarni fond, Svjetska

banka te Međunarodni valutni sustav. U ožujku 1942. godine dobiva titulu počasnog doktora prava na Sveučilištu u Manchesteru, a u mjesecu lipnju iste godine dobiva status plemića i mjesto u Domu lordova. Njegova titula je Baron Keynes od Tiltona te se u Domu lordova pridružuje liberalnoj stranci (Skidelsky, 2011).

Tijekom rata često je odlazio na pregovore s Amerikancima koji su se odnosili na stvaranje poslijeratnog ekonomskog poretka. Nakon završetka rata, pregovarao je o pomoći SAD-a Velikoj Britaniji koja je bila na rubu bankrota zbog velikih ratnih izdataka. Na svoj posljednji put u SAD Keynes kreće 24. veljače 1946. gdje je prisustvovao inauguracijskim sjednicama Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda. Na putu prema Washingtonu Keynes doživljava ozbiljan srčani udar te umire 21. travnja 1946. godine.

2.2. Velika Depresija 1929. - 1933.

Velika Depresija, jedna je od najvećih i najpoznatijih kriza u ljudskoj povijesti koja je uzdrmala temelje ekonomije u čitavom svijetu. Početak krize počinje slomom američke burze 24.10.1929. godine, a taj dan će ostati zapamćen u povijesti pod nazivom *Crni četvrtak*. Kriza je trajala sve do 1933. godine.

Kroz 20-te godine 20. stoljeća vladalo je razdoblje nevjerojatnog svjetskog rasta koje se protegnulo na cijelo desetljeće. 1920-te bile su razdoblje snažnog ekonomskog rasta i općeg blagostanja koje je povećano politikama vlasti. Razvoj tehnologije u desetljeću koje je prethodilo krizi imalo je veliki utjecaj na živote običnih ljudi. Nove tehnologije, među kojima posebno treba istaknuti automobile, film i radio, bile su dostupne sve većem broju ljudi. Razvojem tehnologije nastaje novi sloj društva s viškom sredstava i željom za još većom potrošnjom te se potražnja za potrošnim dobrima multiplicirala. Većina industrije je prešla s ugljena na elektricitet kako bi pojačale proizvodnju i zadovoljile novonastale potrebe. Započelo je postavljanje telefonskih linija diljem svijeta kao i gradnja novih elektrana. Dolazi do povećanja proizvodnje što omogućuje velikom broju građana kupnju tehnoloških dobara. Razvojem modernog kanalizacijskog sustava dolazi do smanjenja onečišćenja prirode te poboljšanja uvjeta života. Radio je, kao prvi masovni medij, donio kulturnu revoluciju kroz jazz i druge vrste glazbe, dok je u isto vrijeme stvorio razvoj marketinga koji je postao masivan u vrijeme radijskog oglašavanja. Desetljeće rasta i razvoja neće zaobići ni tržište vrijednosnih papira koje je raslo od 1921. do 1929. godine (Davidson, 2007).

Slom burze počeo je 29.10.1929. godine, kada je počeo nagli pad cijena dionica na burzi u New Yorku. Indeks Dow Jones⁴ je taj dan pao za 2,1%, odnosno s 305.85 bodova na 299.47. Tijekom dana Odbor Federalnih rezervi održao je sastanak te je donio odluku da ne treba davati službene izjave jer situacija nije ozbiljna. Međutim, slom je bio na vidiku iako ga mnogi ugledni ekonomisti tog vremena nisu mogli uočiti. Od 3.9. do 13.11.1929. indeks Dow Jones pao je s 381.17 na 198.69 bodova te je tržište dionica u 71 dan izgubilo malo manje od 48% svoje vrijednosti. Tržište dionica je imalo kratke periode oporavka, ali pad je i dalje nastavljen. Na dan 8. 7. 1932. godine indeks Dow Jones iznosio je 41.22 boda, što znači da je u odnosu na 3.9.1929., kada je razina indeksa bila najveća, pao za čak 89% (Davidson, 2007). Svoj vrhunac, iz rujna 1929. godine, tržište je dostiglo tek u studenom 1954. godine. Jedan od glavnih problema burze je što su se za kupnju dionica izdavali krediti s niskim pokrićem od oko 10%. Navedeno znači da su banke i brokerske kuće na svaki uloženi dolar investitora posuđivale 9\$. Kada je došlo do sloma burze banke i brokerske kuće su počele tražiti povrat svojih zajmova, a te zajmove njihovi klijenti više nisu mogli vratiti. Ubrzo su banke počele propadati zajedno sa svojim dužnicima što je izazvalo masovno povlačenje depozita iz banaka. Ogromno povlačenje novca iz bankarskog sustava izazvalo je propast mnogih banaka i ljudi koji na vrijeme nisu stigli podignuti svoje depozite (Dadkhah, 2009).

Nadalje, dolazi do pada industrijske proizvodnje što dovodi do masovnih otpuštanja te milijuni Amerikanaca ostaju bez svojih domova i posla. Broj nezaposlenih je skočio sa 1,4 milijuna 1929. godine na 13 milijuna 1933. godine. Jedan od elemenata koji je Veliku Depresiju učinio najvećom krizom u povijesti bila je glad, do koje je došlo zbog nestašice hrane. Veliki broj ljudi nije imao sredstava za hranu te su bili pothranjeni, a najviše se to očitovalo u mlađoj populaciji koja je imala velikih problema sa zdravljem.⁵

Pojava Velike depresije imala je velik utjecaj na razvoj ekonomije i ekonomske teorije, a najviše na razvoj ekonomske teorije pod nazivom keynesijanizam koja se u ono vrijeme smatrala revolucionarnom jer se uvelike razlikovala od klasične teorije koja je prevladavala u razdoblju prije i za vrijeme Velike Depresije.

⁴ Jedan od nekoliko indeks američke elektroničke burze NYSE sa sjedištem u New Yorku.

⁵ Navedeno je ustanovljeno prema pregledima za novačenja u Drugom svjetskom ratu.

2.3. „New Deal“

Velika Depresija, 1929.-1933. godine, potaknula je sve veći broj Amerikanaca da počnu vjerovati da snažna državna intervencija može spasiti američku ekonomiju od problema koji su proizašli iz Velike Depresije. 1933. godine na izborima u Americi pobjeđuje Franklin D. Roosevelt i objavljuje stvaranje skupa ekonomskih politika kako bi smanjio utjecaj krize poznatiji pod nazivom „New Deal“ ili Novi dogovor. U svom inauguracijskom govoru opisao je situaciju koja je vladala i prezentirao svoj program pomoću kojeg bi trebali prevladati poteškoće proizašle iz Velike Depresije. Razmišljanje nove administracije je da je problem u tome što je došlo do prekomjerne proizvodnje. Okrenuli su se ekonomiji koja će se manje brinuti o proizvodnji, a naglasak će se staviti na mjere državne intervencije (Dadkhah, 2009).

Zbog viška ponude nad potražnjom, moralo je doći do državne intervencije kako bi se tržište vratilo u ravnotežu. Uveo se veliki broj mjera koje bi trebale povećati potražnju, dok se ponuda treba regulirati i smanjiti. Prvo se krenulo s donošenjem zakona koji su trebali spasiti američke farmere. Uvedene su subvencije i provedeno je refinanciranje hipoteka farmera (Sharma, 1998). Nakon toga se prešlo na industriju i donesen je zakon⁶ koji bi trebao regulirati proizvodnju industrije i osigurati ravnotežu između potrošnje i proizvodnje. Iz tog zakona nastala je NRA⁷. Za svaku industriju smišljeni su propisi za proizvodnju, pošteno tržišno natjecanje, maksimalnu satnicu i minimalnu nadnicu. Također, bilo je potrebno naći poslove za nezaposlenu mladež, a to se činilo uvođenjem javnih radova (Dadkhah, 2009).

Veliki doprinos „New Deal“ očituje se kroz poboljšanje uvjeta rada i dopuštanje kolektivnog organiziranja radnika u sindikate kako bi ostvarivali svoja prava u pregovorima sa svojim poslodavcima. „The Fair Labour Standards Act“ je zakon koji je donesen 1938. godine koji je uveo zabranu dječjeg rada i propisao je da se u tjednu može raditi 40 sati. Uz uvođenje subvencija, javnih radova i pokušaja upravljana ponudom i potražnjom, New Deal je stvorio veliki broj nadzornih agencija koje su trebale nadgledati različite sektore američke ekonomije. SEC⁸ je stvoren 1934. godine kako bi se nadgledalo ključne sudionike tržišta vrijednosnih papira, razmjenu vrijednosnih papira, dilere i brokere, investicijske savjetnike i investicijske fondove. Također je bila zadužena za objavljivanje važnih tržišnih informacija, održavanje

⁶ Poznatiji pod nazivom NIRA (National Industry Recovery Act).

⁷ National Recovery Administration.

⁸ Securities and Exchange Commission.

poštenog tržišnog natjecanja i zaštitu od prevara. „Glass-Steagalov“ zakon iz 1933. godine stvorio je „Federal Deposit Insurance Corporation“ kako bi se osigurali depoziti u bankama u vrijednosti do 2500\$. Zbog stimulacije gospodarstva usvojena je inflatorna politika „New Deal-a“ što je spriječilo daljnji pad ekonomije te je povećan output i dohodak. Međutim, gospodarstvo nije ostvarilo veći output od vremena prije Depresije, pa sve do ulaska Sjedinjenih Američkih Država u Drugi svjetski rat (Dadkhah, 2009).

2.4. Ugovor iz Bretton Woodsa

Na međunarodnom planu, najvažnije je bilo stvaranje vjerodostojnog monetarnog tržišta što je bio preduvjet za ekspanziju svjetske trgovine i vjerovalo se da bi sistem mogao pomoći eliminirati kontrolu razmjene.

U hotelu Mount Washington u New Hampshire-u, 1944. godine, sastali su se predstavnici 44 zemlje kako bi skovali poslijeratni međunarodni monetarni poredak i režim tečaja. Rad na ovom projektu počeo je mnogo prije, stoga su Velika Britanija i SAD imali pripremljene planove svaka za sebe. Plan Velike Britanije, poznatiji kao Keynesov plan, bio je stvaranje međunarodne klirinške unije s međunarodnom valutom koja bi služila za poravnanje računa između članova. Članice koje su imale višak u međunarodnom balansu predale bi svoje viškove fondu koji bi onda putem kredita bili prosljeđeni članicama koje su bile suočene s deficitom. Američki plan, koji je poznat pod nazivom White-ov plan, po svom tvorcu Harryu Whiteu⁹, bilo je uspostavljanje fonda. Članice bi u fond uplatile zlato ili valutu koja bi se onda putem kredita prosljeđivala članicama koje imaju privremeni deficit u platnoj bilanci. Konačni ugovor iz Bretton Woodsa baziran je na američkom planu (Sharma, 2002).

„Međunarodni monetarni sustav obilježen je s četiri važna svojstva: međunarodnom valutom, kako odrediti tečajeve, centralnom vlašću koja upravlja sustavom i mehanizmom za eliminiranje kroničnog deficita“ (Dadkhah, 2009; 38). Sporazum u Bretton Woodsu temelji se na monetarnoj politici kojom se vrijednost tečajeva svake valute zadržava unutar fiksne vrijednosti plus/minus jedan posto u terminima zlata. Vrijednost dolara je fiksna u terminima zlata pri cijeni od 35\$ za uncu zlata. Iako je zlato nominalno i dalje međunarodna valuta, članice moraju izraziti nominalnu vrijednost svojih valuta u terminima zlata ili dolara. Odnos

⁹ Glavni kreator ugovora iz Bretton Woodsa, MMF-a i Svjetske banke.

nominalnih vrijednosti određen je tečajevima između valuta. Centralne banke su obavezne održavati rezerve dolara i odražavati paritet kupnjom ili prodajom dolara na službenom tržištu. Tako je dolar postao službena svjetska valuta i većina svjetskih transakcija vrednovala se u američkim dolarima. Međunarodni monetarni fond osnovan je 1945. godine, a s radom počinje 1947. godine. U početku, članstvo je bilo otvoreno samo za one zemlje koje su sudjelovale na konferenciji u Breton Woodsu. Služio je kao mehanizam kroz koji će se provoditi odluke donesene na već spomenutoj konferenciji. Imovina fonda bila je određena doprinosima zemalja članica. Svaka članica je imala kvotu koju je morala uplatiti, dio se plaćao u zlatu a dio u valuti zemlje članice (Sharma, 2002).

Svjetska banka nastala je također iz konferencije u Breton Woodsu koja je bila zamišljena kao mehanizam kroz koji će se financirati ratom razorena Europa. Kapital banke je prikupljan od članica, dio kvote se plaćao unutar jedne godine a dio kad zatreba. Banka bi davala zajmove iz svog kapitala ili posudbom na financijskom tržištu. Banka je mogla davati jamstva trećim strankama za države članice, tako je smanjila rizik i trošak zajma (Dadkhah, 2009).

2.5. Razlike između klasične teorije i Keynesove Opće teorije

Klasična ekonomija je ekonomska teorija koja je nastala u početku 18. stoljeća, te je dominirala ekonomijom cijelo 19. stoljeće, sve do Drugog svjetskog rata. Jedni od najvažnijih predstavnika ove teorije su A. Smith, D. Ricardo, J. S. Mill i J. B. Say. Njihov rad doveo je do stvaranja sofisticiranih načela i analiza koje su omogućile uvid u veliki broj ekonomskih fenomena. Prema Smithu bogatstvo nacije proizlazi iz nastojanja svakog njezinog pripadnika da ostvaruje osobne probitke. Da bi uspješno mogli sudjelovati u ostvarenju svojih osobnih interesa, pojedinci moraju uživati potpunu slobodu. Pojedinaac je mnogo uspješniji kada njegovim postupcima upravlja nevidljiva ruka tržišta nego kad ga vodi nesposobna i pohlepna ruka države.

S druge strane, Keynes se zalagao za uvođenje državnih intervencija kako bi se izbjegle fluktuacije u poslovnom ciklusu, tzv. područstvljenim investiranjem (Keynes, 1987). Državna intervencija je prema Keynesu potrebna jer proturječnosti kapitalizma s jedne strane vode u pretjerano gomilanje bogatstva, a s druge strane u veliko siromaštvo.

2.5.1. Prva pretpostavka klasične teorije i Keynesov odgovor

Jedna od pretpostavki klasične teorije je da su cijene fleksibilne za sva dobra, što znači da se tržišta brzo i efikasno mogu vratiti u stanje pune zaposlenosti. „Prema ovoj pretpostavci, ako se nezaposlenost na tržištu rada poveća tada dolazi do viška na tržištu rada što znači da je ponuda rada na tržištu veća od potražnje pri postojećim plaćama. Zbog toga što su nadnice i cijene fleksibilne dolazi do smanjenja nadnice te se višak na tržištu eliminira i dolazi do vraćanja u stanje pune zaposlenosti“ (Babić, 2003; 107).

Keynes, s druge strane tvrdi kako su cijene i nadnice nefleksibilne iz razloga što prodavači nerado pristaju na smanjivanje cijena, imaju dugoročne ugovore, preferencije poslodavca i zbog toga što uvođenje promjena cijena izaziva dodatni trošak. Zbog nefleksibilnosti cijena o kojoj Keynes govori, ne mogu se eliminirati višak ili manjak na tržištu rada te omogućuju stvaranje nezaposlenosti na tržištu što je suprotno onome što tumače klasičari.

2.5.2. Druga pretpostavka klasične teorije i Keynesov odgovor

Sayov zakon, druga je temeljna pretpostavka klasične teorije. Naime, klasičari su tvrdili kako je tržište samoregulirajući mehanizam koji osigurava da će tržišne sile dovesti ekonomiju u situaciju gdje su sva raspoloživa dobra u potpunosti iskorištena. Spomenuti zakon je nastao iz djela francuskog ekonomista J. B. Saya, koji je rekao da se proizvodi uvijek razmjenjuju za proizvode. Kasnije je J. S. Mill preveo, s francuskog na engleski, da ponuda stvara svoju vlastitu potražnju.

Ovaj zakon govori da ljudi imaju korisnost jedino od kupnje i potrošnje potrošnih dobara i usluga, dok bi bavljenje produktivnim aktivnostima koje donose zaradu bilo nepoželjno. Pretpostavlja se da ljudi imaju vlastiti interes da maksimiziraju zaradu koju su pribavili iz svojih gospodarskih pothvata, a sav iznos koji su zaradili proizvodnjom i prodajom dobara i usluga bit će potrošen na kupnju dobara koje je proizvela industrija. Keynes smatra da ovaj zakon nije točan i da ne može biti primijenjen u poduzetničkoj ekonomiji. On odbacuje Sayov zakon ističući da ne postoji mehanizam koji automatski dovodi do stanja pune zaposlenosti, već da gospodarstvo može biti na raznim nivoima zaposlenosti. U svojoj „Generalnoj teoriji“, Keynes si je dao zadatak da dokaže zašto ponuda ne stvara vlastitu potražnju čak ni na savršeno konkurentnim tržištima s trenutačno fleksibilnim plaćama i cijenama proizvoda koje

proizvodi industrija. Morao je objasniti zašto bi se kućanstva koja teže maksimizaciji korisnosti uključila u proizvodni proces kroz rad ili na neki drugi način da bi zaradili, ako su planirali dio dohotka uštedjeti, pri čemu je definirao štednju kao suzdržavanje od potrošnje tekućeg dohotka na potrošna dobra, što se suprotstavlja Sayevom zakonu da se sav dohodak mora potrošiti na dobra koja proizvodi industrija. U klasičnoj teoriji štednja je bila nejasan pojam te je Keynes morao razviti novu taksonomiju koja se odnosila na štednju i rashode (Dadkhah, 2009).

Umjesto Sayevog zakona, Keynes svoju teoriju temelji na efektivnoj potražnji (Polovina, Medić, 2002; 431) koju je razvio uz pomoć Marshallove funkcije ponude i potražnje.

Alfred Marshall u svojoj knjizi „Principi ekonomije“ razvio je analitički obrazac kojim je podijelio ekonomske snage koje su aktivne na tržištu na dvije kategorije: ponudu i potražnju. „Pod utjecajem Marshallove funkcije ponude i potražnje koja je posebno konstruirana da bi obuhvatila različite faktore koji utječu na ponašanje kupaca i prodavača na pojedinom tržištu, Keynes je razvio funkciju agregatne potražnje i funkciju agregatne ponude za cjelokupnu ekonomiju. Funkcija potražnje odnosi se na količinu dobara koje su kupci spremni kupiti pri alternativnim tržišnim cijenama, dok se funkcija ponude odnosi na količinu dobara koju su prodavači spremni proizvesti i prodati pri alternativnim tržišnim cijenama“ (Davidson, 2007; 43).

Efektivna potražnja je princip koji govori da su izdaci za potrošnju bazirani na raspoloživom dohotku, a ne na dohotku koji će biti raspoloživ pri punoj zaposlenosti. Presjek funkcija agregatne potražnje i ponude, Keynes je nazvao točkom efektivne potražnje. Točka efektivne potražnje odnosi se na ravnotežnu razinu agregatne zaposlenosti i outputa pri kojoj će kupci kupiti dovoljnu količinu outputa od poslovnih poduzeća pri profitabilnoj cijeni kako bi opravdali zapošljavanje potrebnog broja radnika kako bi se proizvela količina outputa koji će biti kupljen (Skidelsky, 2011)

2.5.3. Treća pretpostavka klasične teorije i Keynesov odgovor

Treća pretpostavka klasične teorije je da je „...planirana štednja kućanstva jednaka planiranim investicijama ekonomskih jedinica sektora privrede. Štednja i investicije ovise o promjenama kamatnih stopa. Ako dođe do pada kamatne stope, investicije će rasti dok će štednja padati.

Ukoliko dođe do smanjenja štednje, doći će do rasta kamatnih stopa što će potaknuti štednju dok će smanjiti investicije te će se štednja i investicije vratiti na jednaku razinu“ (Božina, 2008; 92). Jednakost štednje i investicija u klasičnoj teoriji mogla se ostvariti jedino pri punoj zaposlenosti.

Keynes, za razliku od klasičara smatra kako je jednakost štednje i investicija posljedica promjene u razini dohotka, odnosno ne vidi kamatne stope kao uzrok tome. Jednakost štednje i investicija je neophodno stanje ravnoteže. Ako dođe do pada investicija štednja će biti konstantna jer je stabilna funkcija dohotka, dok će dohodak pasti te će doći do smanjenja štednje. Dohodak će padati ako je štednja nižeg dohotka jednaka smanjenim investicijama. Povećanjem investicija štednja će ostati konstantna, a dohodak će rasti sve dok se štednja višeg dohotka ne izjednači s povećanim investicijama (Keynes, 1987).

2.6. Životna sila („animal spirit“) i neizvjesnost

Klasičari su temeljili svoje razmišljanje na tome da je čovjek racionalno biće koje donosi razumne i na logičkom zaključivanju utemeljene odluke, koje će mu omogućiti povećanje vlastitog probitka, dok se razumnim smatra ono što će nam donijeti najveću moguću korist bilo materijalnu ili neku drugu.

Prema Keynesu (1987), čovjek je racionalno i iracionalno biće koje ne može uvijek donositi razumne odluke, stoga Keynes da bi objasnio ljudsko ponašanje uvodi pojam životna sila koji bi trebao biti shvaćen kao prirodni poriv koji nas tjera da djelujemo. Kako Dragojević Mijatović (2012) u svome radu navodi citirajući Keynesa, *animal spirit* iliti životna sila nas nekad tjera prema naprijed, a u nekim slučajevima nas tjera u pogreške.

„Mi samo podsjećamo na to da one ljudske odluke bez obzira jesu li one osobne, političke ili ekonomske, koje utječu na budućnost ne mogu strogo ovisiti o matematičkoj nadi jer temelji za takve proračune ne postoje, podsjećamo na to da je naš urođeni poriv aktivnosti razlog što se kotači okreću, razumom biramo mogućnosti kako najbolje znamo, proračunavamo gdje možemo, ali često se u traženju poticaja vraćamo na hirove, osjećaje i slučaj“ (Keynes, 1987; 104).

Neizvjesnost je glavna odrednica kroz koju Keynes promatra ljudsko ponašanje. Kako sam Keynes u svom djelu ističe, zbog neizvjesnosti u kojoj se trajno nalazimo, ne znamo što nam donosi budućnost i što očekivati, pa tako ni ne znamo što je bolje i što bismo trebali učiniti, a navedeno ne znamo jer teško možemo znati kakve nas nepredviđene okolnosti očekuju.

Iz spomenutoga se može shvatiti kako čovjek nije svjestan i ne zna što mu donosi budućnost jer je teško izmjeriti ono što nas očekuje. U onom trenutku kad donosi odluku, čovjek odlučuje na temelju animal spirita, odnosno životne sile. Iako možda ovo zvuči kao vrsta iracionalnog poteza, Dragojević Mijatović (2012), pozivajući se na Keynesa, tvrdi da to nije tako jer racionalnost ne možemo povezati s donošenjem prave odluke, već s ponašanjem u datim okolnostima. O istome govore autori Medić i Polovina (2002; 432), u priručniku za studij ekonomije prilagođenom prema Samuelsonu i Nordhausu, koji tvrde kako postoji neizvjesnost u gospodarstvu kada u odnos stavimo rezultat sadašnje ekonomske aktivnosti i zbivanja u budućnosti. Naime, ističu kako se posebice kod radnika, prema Keynesu, odluke donose na temelju iskustva iz prošlosti koje u većoj ili manjoj mjeri kasni za događajima u sadašnjosti.

2.7. Preferencija likvidnosti i zamka likvidnosti

Monetarna teorija J. M. Keynesa razvila se kao odgovor na klasičnu kvantitativnu monetarnu teoriju. U monetarnoj teoriji J. M. Keynesa „napušta se pretpostavka o stabilnoj brzini kolanja novca, kao jedna od bitnijih pretpostavki modela klasične kvantitativne teorije, te se umjesto nje uvodi koncepcija sklonosti likvidnosti (*liquidity preference*)“ (Božina, 2008; 111). U teoriji preferencije likvidnosti Keynes je objasnio na koji način potražnja i ponuda novca utječu na određivanje kamatne stope. Kamatna stopa predstavlja mogući budući dobitak jer dolazi do odricanja od likvidnosti na određeni dio vremena.

Potražnja za novcem, prema Keynesu, proizlazi iz želje pojedinca da drži novac u monetarnom obliku. Postoje tri motiva zbog kojih pojedinci žele držati novac u gotovini, a to su transakcijski motiv, motiv sigurnosti i špekulativni motiv. *Transakcijski motiv* predstavlja potražnju za novcem koji je potreban za obavljanje osnovnih transakcija. Ovaj se motiv tumači na način da ljudi žele uvijek imati raspoloživa novčana sredstva kako bi podmirili svoju tekuću potrošnju. Transakcijska potražnja za novcem određena je visinom dohotka i razinom gospodarske aktivnosti sustava. Što je dohodak veći, veća je i potražnja zbog

povećane potrošnje. *Motiv sigurnosti* pretpostavlja posjedovanje novčanih rezervi za neočekivane i nepredvidive troškove u budućnosti, kao što su bolest, nezaposlenost, nesreće. Potražnja za novcem zbog sigurnosti uvelike ovisi o neizvjesnosti budućih primanja i troškova. Potražnja ovisi o veličini dohotka. Što je dohodak veći, veća je i količina novca koja će se stavljati sa strane zbog neizvjesnosti koju donosi budućnosti. Navedeno znači da pojedinac radi sigurnosti želi držati novac u gotovini zbog moguće bolesti, nezaposlenosti i sličnoga, a što mu je veći dohodak voljan je na stranu stavljati veću količinu novca, odnosno onaj tko zarađuje više spreman je žrtvovati veći dio novca za tekuću potrošnju i to zbog neizvjesnosti koju mu budućnost donosi. „*Špekulativni motiv* potražnje za novcem potječe iz neizvjesnosti kretanja kamatnih stopa u budućnosti. Špekulativni motiv potražnje za novcem predstavlja potražnju za novcem koji se ulaže kad se pojavi atraktivna prilika za investiranje u nemonetarne oblike imovine“ (Babić; 2003; 317). Prema Keynesu ljudi koji drže novac u špekulativne svrhe posjeduju znanje koje drugi konkurenti na tržištu ne posjeduju i na taj način ostvaruju špekulativnu dobit. Količina novca koji se drži u špekulativne svrhe ovisi o kamatnim stopama. Između kamatne stope i špekulativne potražnje postoji inverzan odnos. Navedeno znači da kada pada kamatna stopa dolazi do povećanja špekulativne potražnje za novcem i obrnuto (Keynes, 1987).

Transakcijska potražnja za novcem i potražnja za novcem iz sigurnosti čine stabilan dio ukupne potražnje za novcem jer ovise o dohotku i razini gospodarske aktivnosti ekonomskog sustava, dok promijenjivi dio ukupne potražnje za novcem predstavlja špekulativna potražnja za novcem jer ovisi o očekivanjima kretanja kamatne stope u budućnosti (Božina, 2008).

Za razliku od potražnje za novcem na ponudu novca privatne osobe ne mogu utjecati. Ponudu novca kontroliraju centralna banka ili vlada. Ponuda novca ovisi o valuti koju izdaje vlada i politici centralne banke u pogledu stvaranja kredita, te predstavlja konstantnu veličinu i ista je savršeno neelastična.

„Kamatna stopa na kratki rok utvrđena je rezultatom odnosa ponude i potražnje za novcem“ (Božina, 2008; 187). Do ravnotežne kamatne stope dolazi kada su ponuda novca i potražnja za novcem jednake. Na promjene ravnotežne kamatne stope utječu, prije svega, promjene u potražnji, a to su najčešće promjene u dohotku i nivou cijena¹⁰. Povećanjem dohotka

¹⁰ Agregatna potražnja se sastoji od potrošnje (C), domaćih privatnih investicija (I), državnih izdataka za potrošnju (G) i neto izvoza (X).

ekonomskih subjekata doći će do rasta potrošnje što automatski dovodi do rasta potražnje za novcem. Ako dođe do promjene u ponudi novca to će izazvati promjenu ravnotežne kamatne stope. Povećanje emisije novca značit će smanjenje ravnotežne kamatne stope i obrnuto.

Zamka likvidnosti je situacija u kojoj su kamatne stope na tako niskoj razini da se povećanjem ponude novca više ne može utjecati na kamatnu stopu. Kamatna stopa centralne banke jednaka je nuli ili je veoma blizu njoj. Monetarnom se politikom ne može utjecati na potrošače i gospodarstvenike jer se kamatna stopa ne može dodatno smanjiti. Potrošačima i gospodarstvenicima više se isplati zadržavati novac nego ga ulagati u obveznice zbog niske kamatne stope. Koliko god centralna banka poveća ponudu novca, neće moći stimulirati potrošnju i investicije jer je kamatna stopa preniska (Keynes, 1987).

Zbog toga što je u situaciji zamke likvidnosti monetarna politika neučinkovita, J. M. Keynes se okrenuo ekspanzivnoj fiskalnoj politici kako bi stimulirao gospodarsku aktivnost.

2.8. IS-LM model

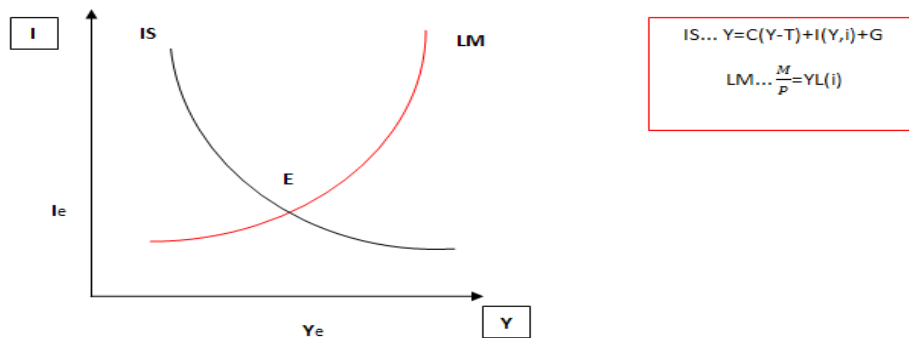
IS-LM je matematički model koji je izradio John Hicks kako bi objasnio Keyensovo viđenje ekonomije koje je on iznio u svojoj knjizi „Opća teorija zaposlenosti, kamate i novca“. Ovaj model postaje dominantan u 50-im i 60-im godinama 20. stoljeća kada je keynesijanska ekonomija imala dominantno mjesto u svjetskoj ekonomiji, a prikaz istog dan je na Slici 1.

Moguće su dvije interpretacije ovog modela. Prva objašnjava promjene nacionalnog dohotka kada su cijene fiksne u kratkom roku, dok druga objašnjava zašto dolazi do pomaka krivulje agregatne potražnje. Model nam prikazuje odnose između kamatne stope i realnog outputa na novčanom tržištu i na tržištu dobara i usluga.

IS krivulja predstavlja ravnotežu na tržištu roba i usluga. Pokazuje različite razine dohotka koji, uz danu kamatnu stopu, osigurava ravnotežu na robnom tržištu. Dohodak je rastuća funkcija kamatne stope, odnosno promjena kamatne stope izaziva promjene dohotka. Krivulja je negativnog nagiba zbog obrnuto proporcionalnog odnosa između kamatne stope i dohotka. Kada dođe do neravnoteže na tržištu, uzrokovane, promjenama kamatne stope tržište se vraća u ravnotežu (Babić, 2003).

LM krivulja predstavlja ravnotežu na novčanom tržištu te predstavlja kombinacije razine dohotka i nominalnih kamatnih stopa pri kojima je tržište novca u ravnoteži. LM krivulja je pozitivnog nagiba jer su kamatna stopa i razina potražnje za novcem u proporcionalnom odnosu, odnosno porast dohotka pri istoj razini kamatnih stopa dovodi do povećane potražnje za novcem, a budući da je ponuda novca fiksna, mora doći do porasta kamatnih stopa kako bi se uspostavila ravnoteža ponude i potražnje za novcem. Kod LM krivulje, kamatna stopa je rastuća funkcija dohotka (promjene kamatne stope nastaju zbog promjene dohotka Y), a kod IS krivulje dohodak je rastuća funkcija kamatne stope (Babić, 2003).

Slika 1 IS-LM dijagram

Izvor: izrada autora prema Babić, Makroekonomija (2003).

2.9. Državni intervencionizam

Keynes je snažno utjecao na razvoj suvremene teorije o ekonomskoj ulozi države u današnjem kapitalističkom svijetu. Keynes je u nizu svojih radova, naročito u svom najpoznatijem djelu „Općoj teoriji zaposlenosti, kamate i novca“, predlagao da se problem kriza i hiperprodukcija u kapitalističkom društvu rješava raznim mjerama državne intervencije, ali takvim mjerama koje neće zadirati u samu suštinu kapitalističkog sustava. Keynesijanska revolucija odgovor je na klasičnu teoriju koja nije mogla dati odgovore i rješenja za krizu i dugotrajnu nezaposlenost (Skidelsky, 2011).

Temeljne zadaće države su osigurati stabilnost cijena, stabilnost tečaja te smanjiti inflatorni pritisak. Najvažniji mehanizmi državne intervencije su državna potrošnja, porezna politika i kreditna politika. Za Keynesa, štednja je korisna i za društvo i za pojedinca samo u slučaju

pune zaposlenosti, jer u tom slučaju štednja omogućava povećanje investiranja. U periodu nezaposlenosti i depresije povećanje štednje postaje štetno za društvo. Ona je tada korisna samo za pojedinca, ali sa stajališta društva ona je štetna zato što pojedinci štedeći smanjuju efektivnu potražnju koja onemogućava ili otežava realizaciju robe, smanjuje obujam investicija, povećava nezaposlenost, pojačava deflaciju i smanjuje nacionalni dohodak. Primjenom monetarne i fiskalne politike utječe se na proizvodnju, zaposlenost i inflaciju.

Fiskalna politika se odnosi na moć države koja se ostvaruje kroz moć oporezivanja i moć potrošnje, dok monetarna politika određuje ponude novca i kamatnih stopa, što utječe na ulaganje u kapitalna dobra i na potrošnju koja je pod utjecajem kamatnih stopa. Keynes je bio veliki zagovornik državne intervencije te je stoga definirao 14 djelatnosti države u koje se ona ne bi smjela miješati kako bi ekonomija uspješno funkcionirala. Važno je naglasiti kako je Keynes zagovarao da država regulira okvir unutar kojega bi se ekonomija trebala slobodno odvijati sve dok to nije na štetu drugoga (Skidelsky, 2011).

3. Povijest pada keynesijanizma

3.1. Monetarizam kao odgovor Keynesu

Razvoj monetarizma počinje neposredno nakon Drugog svjetskog rata kada svoje radove objavljuje osnivač monetarizma M. Friedman. „Pojam monetarizam skovao je J. K. Bruner krajem 60-ih godina 20. stoljeća“ (Božina, 2008; 268) Monetarizam je jedna od najvažnijih ekonomskih teorija uz keynesijanizam i novu makroekonomsku školu. „Sa teorijske osnove monetarizam se temelji na kvantitativnoj monetarnoj teoriji koja je oblikovana kao stabilna funkcija potražnje novca“ (Božina, 2008; 268).

Monetarizam preuzima glavnu ulogu u ekonomskoj teoriji od keynesijanizma jer keynesijanska ekonomija nije uspjela riješiti problem stagflacije tj. rast nezaposlenosti i inflacije do kojih je došlo početkom 1970-ih godina 20. stoljeća. Do prve primjene monetarizma dolazi kad predsjednik SAD-a Jimmy Carter, postavlja za predsjednika Federalnih rezervi¹¹ Paula Volckera, koji je za svoj primarni cilj postavio smanjenje inflacije (Skidelsky, 2011).

Glavne teme monetarizma su agregatna ponuda i agregatna potražnja te način do kojeg dolazi do uravnoteženja na tržištu novca i njegov utjecaj na realni sektor. Monetaristi smatraju da je tržište novca tržište kojim počinje proces stabilizacije ekonomskog sustava. Centralna banka treba brinuti da dođe do jednakosti između željene količine novca i ponuđene količine novca na tržištu novca. Stabilnost monetarnog sektora predstavlja krajnji cilj koji se može postići instrumentima monetarne politike. Za razliku od monetarnog sektora ravnoteža na robnom tržištu ostvaruje se slobodnim djelovanjem tržišnih snaga na u robnom tržištu. „Ponuda novca mora održavati stabilan rast po stopi dugoročnog povećanja nacionalne proizvodnje“ (Skidelsky, 2011; 130). U toj situaciji monetarni sektor neće biti izvor nestabilnosti u realnom sektoru. Kada dođe do stabilizacije monetarnog sektora realni sektor će se prilagođavati monetarnom. Do inflacije dolazi ako stopa rasta agregatne ponude novca raste brže nego stopa proizvodnje. Jedini pravi način za borbu protiv inflacije je smanjivanje agregatne ponude novca. Brzina kolanja novca je stabilna kao i potražnja za novcem na koju promjena kamatne stope

¹¹ Privatna institucija koja je ovlaštena za regulaciju i kontrolu financijskih i monetarnih institucija i tržišta u SAD-u, a utemeljen je 1913. godine zakonom o FED-u.

nema utjecaj. Zbog toga što je potražnja za novcem stabilna i ponuda novca mora biti stabilna radi lakšeg uravnoteživanja ponude i potražnje novca. Sljedeća značajna karakteristika monetarizma je permanentni dohodak, koji Friedman uvodi umjesto Keynesovog apsolutnog dohotka (Lovrinović i Ivanov, 2009). Permanentni dohodak Friedman definira „kao prosječni dohodak koji potrošač očekuje da će primati u budućem razdoblju“ (Babić, 2003; 247). Iz toga slijedi da su i potrošnja i potražnja za novcem funkcije permanentnog dohotka koji znatno manje varira od tekućeg dohotka i agregatne potražnje (Babić, 2003).

Za monetariste je važno postojanje pravila u vođenju ekonomske politike. Monetaristi smatraju da je državna intervencija neefikasna, jer dovodi do istiskivanja privatnog sektora, inflacije i neefikasne alokacije resursa.

3.2. Pad keynesijanizma i uspon monetarizma

Kako u obzir moramo uzeti političke i socijalne uvjete u kojima je keynesijanska revolucija nastala, tako moramo razmatrati i uvjete u kojima je keynesijanska ekonomija prestala biti dominantna struja u ekonomskoj misli.

„Ekonomska politika koja je počivala na upravljanju potražnjom svoje je vrhunce doživjela u 60-im godinama 20. stoljeća. kada J. F. Kennedy postaje predsjednik SAD, a za savjetnike u vladu uzima vodeće ekonomiste keynesijanske ekonomije te se prvi puta keynesijanske ideje javljaju u upravljanju fiskalnom politikom SAD-a. Ovaj potez predsjednika omogućio je nastanak najduljeg razdoblja održivog ekonomskog rasta u američkoj povijest koje je trajalo od 1961. pa sve do 1968. godine. (Dadkhah, 2009; 89).

Međutim ubrzo dolazi vrijeme u kojem Keynes i njegove ideje počinju gubiti na važnosti i polako su napuštane. Dva najveća kritičara su bila Lucas i Sargent koji su smatrali da se trebaju odrediti glavni intelektualni dosezi keynesijanizma i da ih se treba iskoristiti, dok sve ostalo trebamo odbaciti.

Sljedeći događaj koji je zacementirao utjecaj keynesijanizma na svjetsku i američku ekonomiju je pojava stagflacije krajem 70-tih godina 20. stoljeća. Podrazumijevalo se da se keynesijanska ekonomija može nositi ili s inflacijom ili s nezaposlenošću. Ako dođe do

pregrijavanja ekonomije potrebno je postrožiti politiku kako bi ohladili ekonomiju. Problem u 70-ima je bio taj što nije bilo načina, odnosno keynesijanskog alata s pomoću kojeg bi istodobno mogli djelovati i na inflaciju i na zaposlenost. Keynesijanske ideje su bile smatrane neefikasnim, ali i uzrokom problema (Nayak, 2013.).

Početni poticaj za rast inflacije bila je eskalacija rata u Vijetnamu, dok se istodobno pokušavala održati visoka razina potrošnje u svrhu rata protiv siromaštva koji je vodio predsjednik Lyndon Johnson. Kombinacija ovih politika nije odražavala stavove keynesijanista koji su dobro znali da se ekonomija može prestimulirati i pojačati inflaciju. Njihovo mišljenje je bilo da ukoliko dođe do eskalacije troškova rata, treba povećati poreze kako bi izbjegli inflatorne posljedice (Davidson, 2007).

Došlo je do porasta troškova rata, a porezi se nisu povećali te se dogodilo povećanje cijena robe diljem svijeta koje su kulminirale netom poslije Arapsko-Izraelskoga rata 1973. godine i dva naftna embarga te se cijena nafte učeterostručila. Nadalje, dolazi do transfera kupovne moći k izvoznicima nafte koji nisu mogli ili nisu htjeli povećati svoju potrošnju.

S druge strane, uvoznici nafte su zbog financijskih razloga morali rezati svoju potrošnju što dovodi do kolapsa potražnje na svjetskom tržištu. U isto vrijeme porast cijene nafte gurnuo je inflaciju prema gore, što je uzrokovalo neprofitabilnost kapitalnih dobara pri visokim cijenama energije. To je sve rezultiralo iznenadnim povećanjem nezaposlenosti i stope inflacije, tj. stagflacijom.

Nadalje, dolazi do napada na keynesijanizam jer isti nije mogao zauzdati stagflaciju, ali ga se drži odgovornim za nastanak problema. Osoba koja se najviše okoristila s ovim događanjima bio je Milton Friedman. Godine 1967. objavljuju se anti-keynesijanske ideje pod nazivom monetarizam. Kada je došlo do napada na keynesijanizam, 70-ih godina, bilo je očito da će ljudi kao alternativu odabrati monetarizam. Moć njegovih ideja izlazi na vidjelo kada ih je Margaret Thatcher prigrlila i iskoristila u svojoj kampanji 1979. godine. Iste godine, Paul Volker preuzima mjesto predsjednika Fed-a te odmah počinje s primjenjivanjem argumenata Friedmanovog monetarizma. Zagovarao je strogu kontrolu ponude novca jer je smatrao da je to jedini efikasan način makroekonomske politike i zalagao se za deregulaciju tržišta. I Thatcher i Volker su uveli deregulaciju financijskih tržišta što je dovelo do nestabilnosti u financijskim odnosima koji su osiguravali efikasnost Friedmanovih argumenata koji se

odnose na čvrstu kontrolu ponude novca. Volker i Thatcher ubrzo napuštaju Friedmanov način vođenja monetarne politike jer držanje rasta ponude novca vodi niskom stupnju rasta te ne može donijeti pogodnosti koje je Friedman obećao. Zbog nemogućnosti pružanja adekvatnog objašnjenja stagnacije, 70-ih i 80-ih godina, od strane monetarizma i nove makroekonomske škole koja je obrađena u sljedećem poglavlju, dolazi do stvaranja konkurentskih škola ekonomske misli pod nazivom teorija realnih poslovnih ciklusa i nove keynesijanske ekonomije (Davidson, 2007).

Do razvoja teorije realnih poslovnih ciklusa, ciklusi su se shvaćali kao privremena kretanja u agregatnim varijablama oko njihovih dugoročnih trendova, s time da su klasični ekonomisti vjerovali da su ciklusi kratkog vijeka i blagi, dok s druge strane keynesijanisti vjeruju da ciklusi mogu biti dugoročni i ekstremni i mogu dovesti do pretjerane nezaposlenosti. Zbog toga što ciklusi mogu biti dugoročni i ekstremni keynesijanski ekonomisti su vjerovali da su ciklusi štetni za ekonomsku aktivnost. Treba se smanjiti njihova jačina kao ne bi došlo do velike nezaposlenosti u ekonomiji. Potrebna je aktivna intervencija države kako bi se smanjila jačina ciklusa i tako utjecalo na ekonomsku aktivnost (Tsoulfidis, 2010.). Razvojem teorije realnih poslovnih ciklusa dolazi do promjene u shvaćanju poslovnih ciklusa.

Teorija realnih poslovnih ciklusa pojavljuje se u 80-im godinama kada je dio ekonomista napustio razmišljanje nove makroekonomske škole o poslovnim fluktuacijama te su ponudili nova tumačenja poslovnih fluktuacija. “Njihova teorija govori da dolazi do fluktuacija zbog promjena na strani ponude, a ne sa strane potražnje kako su mislili sljedbenici keynesijanske ekonomije“ (Babić, 2003; 647). Teoretičari realnih poslovnih ciklusa postojanje poslovnih ciklusa pripisuju promjenama u realnim, a ne u monetarnim varijablama.

Do poslovnih ciklusa dolazi zbog poremećaja u realnim varijablama kao što su: prirodni fenomeni (poplave, potresi), promjene u cijenama strateški važnih inputa (nafta), ratovi, državne politike i promjene proizvodnosti koje su izazvane poboljšanjima u kvaliteti kapitala i rada. Prema keynesijancima privremene fluktuacije privatnih investicija i potrošnje glavni su uzrok postojanja poslovnih ciklusa,“ dok teoretičari realnih poslovnih ciklusa promjene u tehnologiji vide kao glavni razlog za nastajanje poslovnih ciklusa“ (Babić, 2003; 648). Prema njima promjene u tehnologiji su trajne te iz toga proizlazi da su poslovni ciklusi trajni, a ne privremeni. Smatraju da su poslovni ciklusi sastavni dio ekonomije i ne smatraju ih štetnima. Neizbježnost fluktuacija u ekonomskim aktivnostima vodi do toga da privatni sektor razvija

različite načine efikasnog rješavanja fluktuacija. Fluktuacije predstavljaju prilagodbu tržišta na promjene u uvjetima proizvodnje. Zbog toga što fluktuacije nisu štetne potreba za državnom intervencijom nije potrebna. Određene pretpostavke, teorija realnih poslovnih očekivanja dijeli sa novom makroekonomskom školom, a to su: očekivanja su racionalna, kontinuirano čišćenje svih tržišta, fluktuacije outputa i zaposlenosti posljedica su poremećaja u tehnologiji, promjene u zaposlenosti rezultat su izbora pojedinca između rada i dokolice te monetarna politika nema utjecaj na realne varijable (Tsoufidis, 2010).

Za razliku od teoretičara realnih ciklusa pripadnici nove keynesijanske ekonomije vjeruju da cikluse izazivaju promjene i na strani potražnje i na strani ponude, ali su važniji oni sa strane potražnje. Nova keynesijanska ekonomija je škola makroekonomije koja je nastala kao odgovor na kritiku keynesijanske makroekonomije od strane nove makroekonomske škole. Pružili su objašnjenje makroekonomske teorije J. M. Keynesa na mikroekonomskim temeljima. Dvije važne pretpostavke novih keynesijanaca su da novac nije neutralan u kratkom roku i da do fluktuacija dolazi zbog nefunkcioniranja tržišta. Od nove makroekonomske škole preuzimaju hipotezu o racionalnom očekivanju, a ne o adaptivnom očekivanju koje susrećemo u keynesijanskoj teoriji (Lovrinović i Ivanov, 2009). „Samoregulirajuće tržište ne može objasniti kratkoročne fluktuacije u ekonomskoj aktivnosti te novi keynesijanci zbog toga u svoje modele uvode nefleksibilne nadnice i cijene. Novi keynesijanci oslanjaju se na nefleksibilnost cijena i nadnica kako bi objasnili nedobrovoljnu nezaposlenost i zašto monetarna politika ima tako jak utjecaj na ekonomske aktivnosti“ (Babić, 2003; 627). Jedan od razloga zašto cijene nisu fleksibilne je trošak koji nastaje prilagodbom cijena. Trošak koji nastaje promjenom cijena naziva se „menu cost“ zbog toga što se primarno promatrao u restoranima. Kako bi promijenila cijene tvrtka mora učiniti različite radnje koje donose trošak kako bi obavijestila svoje klijente o promjenama u cijenama. Zbog „menu cost“ tvrtke svoje cijene mijenjaju povremeno, a ne kontinuirano. Iako su ti troškovi mali za pojedinu tvrtku, oni mogu imati veliki utjecaj na cjelokupnu ekonomiju. Promjene u cijenama imaju popratne učinke koji se ne odnose samo na tvrtku i njihove klijente. Ako jedna tvrtka smanji cijene druge tvrtke će imati koristi od toga. Ako tvrtka smanji cijene neznatno smanjuje i prosječnu razinu cijena te time povećava realni dohodak. Povećanjem realnog dohotka raste i potražnja za proizvodima svih tvrtki. Ovaj makroekonomski utjecaj promjene cijene jedne tvrtke na potražnju za proizvodima svih tvrtki naziva se popratna agregatna potražnja. Važan dio nove keynesijanske ekonomije je razvoj nove teorije nezaposlenosti pod nazivom efikasne nadnice. Teorije efikasnih nadnica drže da

visoke nadnice čine radnike produktivnijima. Smanjivanje plaća vodi k smanjenju produktivnosti radnika što na kraju vodi smanjenju profita tvrtke. Držanjem visokih nadnica tvrtke smanjuju mogućnost odlaska radnika, te time smanjuju trošak koji bi nastao zapošljavanjem i osposobljavanjem novih radnika. Kvaliteta radne snage tvrtke ovisi o veličini nadnica koje ona isplaćuje svojim radnicima. Smanjivanje nadnica može dovesti do smanjenja kvalitete radne snage te može doći do smanjenja produktivnosti. Stoga ako postoji višak na tržištu rada tvrtke neće smanjiti nadnice jer mogu više izgubiti nego dobiti tim potezom (Tsoulfidis, 2010.). Prema zagovornicima novog keynesijanizma prethodno navedeno je razlog zašto nominalne nadnice nisu fleksibilne (Lovrinović i Ivanov, 2009).

3.3. Nova klasična makroekonomija

Napuštanjem Friedmanovog monetarizma dolazi do uspona novih modela koji zagovaraju da državna intervencija samo izaziva probleme. Uz pomoć kompleksnih statističkih i matematičkih modela koji su se godinama razvijali, ovi teoretičari su ponudili jednostavne teorijske modele koji su pokazivali da naponi države da poboljša ekonomske performanse, imaju suprotni efekt (Babić, 2003). Dio njihovog rada se temelji na stvaranju sofisticiranih modela koji će točno prikazivati kako se ekonomija ponaša. Isti su se temeljili na tri pretpostavke, a to su racionalna očekivanja, reprezentativni agenti te kontinuirano čišćenje tržišta. Te teorije su poznatije pod nazivom nova klasična makroekonomija i teorija racionalnih očekivanja (Tsoulfidis, 2010).

Nova klasična makroekonomija, koja je razvijena sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, i danas je veoma utjecajna. Njezini predvodnici, nobelovac R. Lucas, T. Sargent i ostali, veoma su bliski gledištima Friedmana i njegovih sljedbenika. Prema neoklasičarima, pojedinci se ponašaju racionalno prilagođavajući se promjenjenim uvjetima vrlo brzo. „Ova teorija smatra da je uloga države korisna u privredi u kojoj je prilagođavanje sporo, s nedovoljnim informacijama i socijalnim preprekama za brzo uspostavljanje tržišnih ravnoteža, i u kojoj se cijene sporo prilagođavaju (Babić, 2003; 621).

Centralne pretpostavke novoklasične teorije su sljedeće: prvo, ekonomski subjekti maksimiziraju svoje efekte, odnosno pojedinci i tvrtke donose optimalne odluke, a to podrazumijeva da koriste sve raspoložive informacije i da su to najbolji izbori u datim okolnostima; drugo, očekivanja su racionalna, a to znači da su zasnovana na svim

raspoloživim informacijama, zbog čega se često ovaj pravac naziva školom racionalnih očekivanja ili Ratem (rational expectations), i treće, uspostavlja se tržišna ravnoteža, odnosno ne postoje razlozi zbog kojih firme ili radnici ne bi prilagodili plaće ili cijene u cilju uspostavljanja ravnoteže ponude i potražnje. Suština ovog pravca razmišljanja je pretpostavka po kojoj je tržište stalno u ravnoteži (Tsoulfidis, 2010). Baš kao i model novog keynesijanizma, neoklasični model u vidu očekivanja razlikuje se od originalnog Keynesovog modela gdje su očekivanja bila adaptivna, što znači da su se formirala na temelju informacija i iskustava iz prošlosti (Babić, 2003).

Pretpostavka o kontinuiranom čišćenju tržišta nastala je kombinacijom stare, Walrasove opće ravnoteže i teorije o efikasnim tržištima. Walras je razvio matematički model kako bi pokazao da u ekonomiji s konkurentnim tržištima prevladava ravnoteža, gdje su sve cijene ravnotežne cijene i određuju se simultano na način da osiguravaju ravnotežu između ponude i potražnje na svim tržištima uključujući i tržište rada (Tsoulfidis, 2010).

Važna komponenta nove makroekonomske škole je Lucasova krivulja agregatne ponude, koja može biti protumačena na dva načina, prvi se odnosi na tržište rada, a onaj drugi na tržište dobara. „Dvije važne značajke Lucasove krivulje su da tvrtke i pojedinci donose optimalne odluke i svoje odluke donose sukladno relativnim cijenama, tj. realnim nadnicama i cijenama proizvoda“ (Babić, 2003; 620) Na tržištu rada odluke radnika ovise o razlici između tekuće realne nadnice i očekivane realne nadnice. Ako je razlika pozitivna radnici će dobiti poticaj da ponude više rada u tekućem razdoblju nego u nekom budućem razdoblju i obrnuto. Ravnoteža na tržištu rada je postignuta kada je tekuća realna nadnica jednaka budućoj realnoj nadnici. Na tržištu dobara, tvrtke precizno znaju samo vlastitu cijenu dok je opća razina cijena poznata do određene razine. Ako se poveća cijena proizvoda, potrebno je naći izvor te promjene i ako je promjena cijene izazvana povećanjem potražnje za svojim proizvodom, tvrtka mora povećati svoj output, za koji je njegova prodajna cijena niža od opće razine cijena. Ako dođe do povećanja potražnje, tvrtka ne mora povećavati svoj output te se cijena njegovog proizvoda povećava po istoj stopi kao i ostale cijene na tržištu. Tvrtke moraju odlučiti je li došlo do promjena u relativnim cijenama ili u općoj razini cijena (Tsoulfidis, 2010.).

Nova klasična makroekonomska škola za polaznu točku uzima funkciju ponude, prema kojoj su ponudena količina i cijena proizvoda u pozitivnom odnosu, te će tada svaki proizvođač biti primarno zainteresiran za svoju (relativnu) cijenu i tek onda za opću razinu cijena. Zbog toga

brkaju promjene opće razine cijene s promjenama relativnih cijena. Ako dođe do povećanja opće razine cijena radnici i tvrtke će povećati svoj output i ponudu rada. Ako se ovo ponašanje radnika i tvrtki prelije na cijelu industriju doći će do povećanja realnog BDP-a te na taj način nova klasična ekonomija objašnjava ekspanziju poslovnog ciklusa. Ako dođe do pada opće razine cijena zbog restriktivne ekonomske politike doći će do recesije u ekonomskoj aktivnosti (Tsoulfidis, 2010).

„Prema teoriji racionalnih očekivanja ako ekonomski subjekti očekuju neke mjere ekonomske politike oni će joj se unaprijed prilagoditi“ (Babić, 2003; 620). Ako ekonomski subjekti imaju racionalna očekivanja sve što se dogodi u dugom roku dogodit će se i u kratkom roku. Efikasnost ekonomske politike ovisi o pogrešnim očekivanjima, teorija racionalnih očekivanja dovodi do zaključka da je keynesijanska ekonomska politika neefikasna kako u dugom tako i u kratkom roku. Ako dođe do povećanja ponude novca od strane države prema keynesijanskim ekonomistima javnost ne uzima u obzir inflaciju i tako padaju pod iluziju novca (Babić, 2003). Prema hipotezi racionalnih očekivanja ekonomski subjekti znaju posljedice ekonomske politike i u skladu s time formiraju svoja očekivanja te nije potrebna intervencija države da ispravi te nesavršenosti kao što su mislili keynesijanski ekonomisti.

3.4. „Povratak Keynesa“

Pojavom financijske krize u ljeto 2007. godine, u SAD-u, koja je poznatija pod imenom *Subprimecrisis*, dolazi do velikog šoka u SAD-u. Uzrok ove krize bio je brzi pad cijena nekretnina na američkom tržištu nakon dugog razdoblja nerealnog rasta. Kasnije se ova kriza prelila sa financijskog na realni sektor gdje su najviše bili pogođeni građevinski sektor i automobilska industrija. Zbog preprodaje tih subprime kredita drugim bankama u svijetu ova kriza je postala globalna financijska kriza. Izbijanjem globalne financijske krize 2008. godine, prema mnogim stručnjacima, veće i jače od krize u 30-im godinama dvadesetog stoljeća zbog globalizacije, slabe regulacije i prerazvijenog tržišta, nameće se pitanje vraća li se ekonomska misao ka teoriji J. M. Keynesa (Skidelsky, 2011).

Ova kriza nije donijela samo tipične gospodarske probleme koje takve krize donose (porast nezaposlenosti, pad bruto domaćeg proizvoda, pad proizvodnje, kriza gospodarskog povjerenja, javljanje i porast općeg osjećaja nesigurnosti i straha od budućnosti), već je

potaknula teorijske, političke i kulturne diskusije između zagovornika ideja o tržišnom liberalizmu i državnom intervencionizmu u ekonomskoj politici i gospodarskoj praksi suvremenog svijeta. Američki i svjetski ekonomisti podijelili su se na sljedbenike „vidljive ruke“ Johna Maynarda Keynesa i na sljedbenike ekonomske filozofije „nevidljive ruke“ Adama Smitha i „ekonomske ponude“ Milтона Friedmana. Teorija Johna Maynarda Keynesa tvrdi da fiskalna politika ima snažan utjecaj na agregatnu potražnju, proizvodnju i zaposlenost kada gospodarstvo proizvodi značajno manje od potencijalnog nacionalnog dohotka. Prema Keynesu tada je potrebno stimulirati potražnju. „Keynesijanci vjeruju u nedvojbenu ulogu vlade koja se mora aktivno koristiti mjerama fiskalne politike za povećanje agregatne potražnje. S druge strane, zagovornici monetarizma misle da fiskalna politika može samo kratkoročno utjecati na agregatnu potražnju, proizvodnju i zaposlenost“ (Božina, 2008; 269) Monetarna politika, prema njima, ima mnogo snažnije instrumente u kontroli potražnje i inflacije.

„Kako bi obuzdale krizu, potaknule proizvodnju i gospodarski rast te povećali zaposlenost većina najrazvijenijih država okreće se državnoj intervenciji kao efikasnom rješenju. Fiskalne pakete je trebalo donijeti odmah, prije nego što kriza dobije nezaustavljive razmjere. Oni su morali biti dovoljno veliki, moraju trajati do zaustavljanja krize i znakova sigurnog oporavka, moraju biti raznoliki zbog mnogih područja gospodarskog i društvenog života kojeg je pogodila kriza“ (Jurčić, 2010; 325). Većina zemalja se okreće državnoj intervenciji kako bi pokušale smanjiti utjecaj globalne financijske krize i na taj način pomoći gospodarstvu da se stabilizira. Potrebno je fiskalne stimulanse rasporediti na cijelo gospodarstvo, a ne se fokusirati na jedan određeni dio gospodarstva koji je pogođen. Smanjuju se porezi kako bi se potaknulo sve veće zapošljavanje i jeftinije poslovanje i investiranje za poduzetnike.

Da bi se suočila s učincima krize, Europska unija je poduzela opsežne mjere sadržane u Europskom planu ekonomskog oporavka koji obuhvaća financijske pakete pomoći, financijske stimulanse i privremenu podršku teško pogođenim sektorima te posebno ugroženim socijalnim skupinama. Značajan dio mjera usmjeren je na zapošljavanje, održavanje radnih mjesta, podršku funkcioniranju tržišta rada, održavanju kupovne moći domaćinstava i podrške poduzećima. Usvojen je i niz mjera koje uključuju investicije u novu infrastrukturu, energetiku, istraživanje i razvoj te obrazovanje. Mjere za podršku poslovanju imaju za cilj smanjiti ograničenja financijskog poslovanja. Ove mjere uključuju produženje kreditnih garancija, izvozne kredite posebno za mala i srednja poduzeća, povećanja kapitala

državnih razvojnih banaka, smanjenje kamata na otplatu zajmova, privremena smanjenja i ukidanja poreza. Naglasak u mjerama, vezanim za tržište rada u zemljama EU, stavljen je na aktivnost javnih agencija za zapošljavanje i stimuliranja javno-privatnih partnerstava koji imaju za cilj pružanje pomoći ljudima koji traže posao putem obuke i pomoći za prekvalificiranje i obrazovanje odraslih. Također je stavljen naglasak na jačanje kapaciteta znanstveno-istraživačkoga rada na sveučilištima, povezivanje javnih instituta s privatnim investicijama u inovativne biznise i financijske potpore inovatorima u perspektivnim sektorima (Europa 2020., Strategija za pametan, održiv i uključiv rast, 2010).

Financijska kriza nije zaobišla ni Hrvatsku, ali gospodarska kriza u Hrvatskoj samo je malim dijelom izazvana globalnom gospodarskom krizom. Globalna kriza je samo ubrzala i produbila krizu koja bi se kad tad dogodila u Hrvatskoj. Kriza u Hrvatskoj je posljedica vlastite politike. Ekonomska kriza samo je naglasila postojanje strukturne slabosti kao što su: ograničenja u vođenju ekonomske politike koja proizlaze iz visoke inozemne zaduženosti i strukturnog karaktera fiskalnog deficita, slaba konkurentnost hrvatskih proizvoda i usluga na inozemnom tržištu koja potječe iz njihove niske tehnološke razine, niska stopa zaposlenosti radne snage, loše upravljanje državnom imovinom, ovisnost nekih sektora o vertikalnim potporama i subvencijama te nepovoljnu investicijsku klimu (Radošević, 2010). Potrebno je donijeti strategiju u kojoj treba definirati načine izlaska iz recesije i pokretanje gospodarske aktivnosti. Potrebno je donijeti sveobuhvatnu reformu sustava u Hrvatskoj i trebalo bi doći do promjena vrijednosti koje prevladavaju u hrvatskom društvu. Kao posljedica krize smanjen je obujam građevinskih aktivnosti, pad prodaje u trgovini, bruto investicije, izvoza i uvoza što je dovelo do usporavanja novog zapošljavanja te povećanje nezaposlenosti. Hrvatska svoj razvoj može temeljiti na postojećim resursima: povoljan geografski položaj, stabilan financijski sustav, zemljsni i vodni resursi, izgrađena cestovna infrastruktura. Također, mora doći do racionalnije javne potrošnje s kapitalnim ulaganjima koja donose dugoročne koristi za društvo. Potrebne su reforme pravosuđa, zdravstva, mirovinskog osiguranja, državne i lokalne uprave kako bi došlo do poboljšanja u cjelokupnom društvu. Postalo je očito da samoregulirajuće tržište nije efikasno u doba krize i da je potrebna intervencija države, tj. „vidljiva ruka“ Johna Maynarda Keynes-a koju su većina zemalja primijenili u rješavanju i smanjenju posljedica ekonomske krize (Benolić, 2012).

4. Zaključak

Razvoj ekonomske misli veže se uz postojanje trajne nezaposlenosti i depresije koja se javila nakon Velike krize koja je buknuła 1929. godine na tržištu vrijednosnih papira u New Yorku. Izbijanje ove krize dovelo je do velikog siromaštva, kako u Americi tako i u drugim dijelovima razvijenog svijeta. Zbog nespremnosti klasične teorije da prevlada posljedice koje je kriza izazvala dolazi do revolucije u ekonomiji. Pojavom knjige J. M. Keynesa pod nazivom „Opća teorija zaposlenosti, kamate i novca“, dolazi do velikog zaokreta u ekonomskoj teoriji.

Klasična ekonomska teorija zastupala je ideju samoregulirajućeg tržišta na kojem nije potrebna intervencija države da bi se tržište vratilo u stanje pune zaposlenosti, tj. u stanje ravnoteže. S druge strane, Keynes se zalagao za državni intervencionizam jer se tržište nije moglo samo vratiti u ravnotežu, nego je bila potrebna vidljiva ruka koja će se za to pobrinuti. Prva velika primjena Keynesovih metoda očituje se u programu pod nazivom „New Deal“ ili Novi dogovor koji je pokrenuo američki predsjednik F. D. Roosevelt 1933. godine kako bi 'izvukao' Ameriku iz krize. Dominacija keynesijanske revolucije odnosi se na razdoblje poslije Drugog svjetskog rata pa sve do 70-ih godina prošlog stoljeća. Tokom tog razdoblja došlo je do različitih interpretacija Keynesove ekonomije. Pojavom pravca ekonomske misli pod nazivom neoklasična sinteza, u interpretaciji Paula Samuelsona, Keynesova ekonomija dominira 50-60-im godinama 20-stoljeća.

Pad Keynesove ekonomije dolazi pojavom stagflacije, tj. rastom inflacije i nezaposlenosti u isto vrijeme početkom 70-ih godina 20. stoljeća te dolazi do pojave monetarizma, čiji je najvažniji predstavnik bio Milton Friedman. Zagovarao je strogu kontrolu ponude novca jer je smatrao da je to jedini efikasan način provedbe makroekonomske politike i zalagao se za deregulaciju ekonomskih tržišta.

Poslije Friedmana javljaju se teoretičari nove makroekonomske škole koji su razvili složene matematičke modele koji su pokazivali da državna intervencija ne vodi ka ekonomskom poboljšanju. Na temeljima nove makroekonomske škole razvijaju se teorija realnih poslovnih ciklusa i nova keynesijanska ekonomija.

5. Literatura

Knjige

1. Aron, A., Weinblatt, J., Young, W. (2011), Perspectives on keynesian economics, Springer, Heidelberg.
2. Babić, M. (2003), Makroekonomija, MATE, Zagreb.
3. Božina, L. (2008), Monetarna teorija i politika, Sveučilište Jurja Dobrile, Odjel za
4. Dadkhah, K. (2009), The evolution of macroeconomic theory and policy, Springer, Heidelberg.
5. Davidson, P. (2007), John Maynard Keynes, Palmgrave Macmillian, Hampshire.
6. Ekelund, R. B. Jr., Herbert, R. F. (1997), Povijest ekonomske teorije i metode, MATE, Zagreb.
7. Keynes, J. M. (1987), Opća teorija zaposlenosti, kamate i novca, Cekade, Zagreb
8. Lovrinović, I., Ivanov, M. (2009), Monetarna politika, RRIF, Zagreb.
9. Nayak, S. (2013), The financial global crisis: Genesis, policy response and road ahead, Springer, India.
10. Polovina, S., Medić, Đ. (2002), Osnove ekonomije: Priručnik za studij ekonomije uz udžbenik P. Samuelson i W. Nordhaus: Ekonomija, Medinek, Zagreb.
11. Radošević, D., (2010), Kriza i ekonomska politika: Politika i ekonomija razvoja Hrvatske.
12. Samuelson, P. A., Nordhaus, W. D. (2010), Ekonomija, MATE, Zagreb.
13. Sharma, S. (1998), John Maynard Keynes: Keynesianism in twenty first century, Edward Elgar, Cheltenham.
14. Sharma, S. (2002), Economic does matter: About economics and economist (Izabrani radovi), Mikrorad, Zagreb.
15. Skidelsky, R. (2011), Keynes: povratak velikana, Algoritam, Zagreb.
16. Tsoulfidis, L. (2010), Competing schools of economic thought, Springer, Heidelberg.

Članci

1. Benolić, M. (2012), Svjetska ekonomska kriza: razvoj, utjecaj na Republiku Hrvatsku i subjektivni stavovi studenata, *Pravnik*, [Online], 46, 92 (1), str. 119-137. Dostupno na: <http://www.hrcak.srce.hr>. [Pristupljeno: 9. rujna. 2014.]
2. Dragojević Mijatović, A. (2012), Keynesov animal spirit, *Filozofski pregled*, [Online], 32, (127-128), str. 557-567. Dostupno na: <http://www.hrcak.srce.hr>. [Pristupljeno: 20. srpnja. 2014.]
3. Goodfriend, M., King, R. (1997), The new neoclassical synthesis and the role of monetary policy, *NBER macroeconomics annual 1997*, 12, str. 231-296. Dostupno na: <http://www.nber.com>. [Pristupljeno: 6. srpnja 2014.]
4. Johnson, L.E., Cate, T., Ley, R. (2000), Keynes theory of money and his attack on classical model, *Fiftieth International Atlantic Economic Conference*, 15-18.8.2000., Charlston Bermidji State University and Northern Kentucky University, Kentucky, str. 409-419.
5. Jurčić, Lj. (2010), Financijska kriza i fiskalna politika, *Ekonomski pregled*, [Online], 61 (5-6), str.317-334. Dostupno na: <http://www.hrcak.srce.hr>. [Pristupljeno: 15. rujna 2014]
6. Kirshner, J. (2009): Keynes, legacies and inquiry, *Springer Science*, [Online], 38, str. 527-541. Dostupno na: <http://www.springer.com>. [Pristupljeno: 22. srpnja 2014]

Ostalo

1. Europska komisija, Europa 2020. Strategija za pametan, održiv i uključiv razvoj, 2010., Dostupno na: <http://www.mobilnost.hr>. [Pristupljeno: 20. rujna. 2014]

6. Popis slika

Slika 1. IS-LM dijagram	16
-------------------------------	----

Sažetak

John Maynard Keynes, otac makroekonomije i jedan od najvećih ekonomista svih vremena, zagovornik državnog intervencionizma radi smanjenja nezaposlenosti proizašle iz Velike depresije, tvorac najvažnije knjige u ekonomskoj povijesti pod nazivom „Opća teorija zaposlenosti, kamate i novca“, začetnik je keynesijanske revolucije. Prva primjena njegove ekonomske teorije vidljiva je u programu F. D. Roosevelta pod nazivom „New Deal“ kojom je uveden red u američkoj ekonomiji. Najveći doprinos popularizaciji keynesijanske ekonomije dali su J. Hicks i P. Samuelson jer je u njihovo vrijeme bila dominantna sila u ekonomskoj misli. Pad keynesijanske pretpostavke javlja se početkom 1970-ih zbog nemogućnosti rješavanja istodobnog rasta inflacije i nezaposlenosti. Paralelno s padom keynesijanske pretpostavke, dolazi do uspona nove ekonomske teorije, monetarizma, koji se ujedno javlja kao odgovor na keynesijanizam i državni intervencionizam. Uz keynesijanizam i monetarizam, kao najvažnije makroekonomske teorije u 20. stoljeću, javlja se nova klasična makroekonomija. Nova klasična makroekonomija razvija teoriju racionalnih očekivanja te primjenjuje mikroekonomske osnove u makroekonomiji.

Ključne riječi: *monetarizam, državna intervencija, Keynes, nova klasična makroekonomija*

Summary

John Maynard Keynes, founder of macroeconomics and one of the greatest economist of all time, advocate of government interventionism in order to decrease unemployment arising from Great Depression, creator of the most important book of economic history „General theory of employment“, interest rate and money, is originator of Keynesianism revolution. The first appliance of his economic theory was visible in F. D. Roosevelt programme „New deal“ by which was introduced order in American economy. J. Hicks and P. Samuelson gave the largest contribution to popularization of Keynesianism economy. Collapse of Keynesianism assumption occurs during 1970s because of inability to explain increase of inflation and unemployment at the same time. Parallel with Keynesianism overturn occurs the ascent of new economic theory called monetarism, which appears as response to Keynesianism and government interventionism. Along with Keynesianism and Monetarism, as the most important macroeconomic theories of 20th century, we have absolute rise of new classical macroeconomic. New classical macroeconomic theory develops theory of rational expectations and applies microeconomic basics in macroeconomic theory.

Key words: *monetarism, Keynes, government intervention, new classical macroeconomics*